

ПРАВООХОРОНА ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ПРО ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Романов М. Ю.

ВСТУП

Важливість оптимізації основних державно-владних процесів, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина є беззаперечною, особливо в умовах, коли держава перебуває під дією зовнішніх безпекових загроз. Крім цього, основні управлінські процеси, пов'язані із захистом прав і свобод людини і громадянина державою, мають бути релевантними із загально-соціальними тенденціями, котрі з урахуванням новітніх технологій, знаходять нові вектори розвитку, серед яких ключове значення відіграє цифровізація

Сфера правоохорони є чи не найважливішою для всієї держави, оскільки кожна людина має почувати себе в безпеці, й усі права мають бути дотримані. При цьому, ефективність надання правоохоронних послуг (буквально – процес правоохорони або ж правоохоронної діяльності, як зазначають вчені) пропорційно залежить від того, на скільки ефективно органи державної влади, на які покладено відповідну компетенцію, реалізують свої повноваження та виконують обов'язки.

Так, останнє десятиліття питання цифровізації сфери правоохорони постає неабияк гостро. Цьому сприяє низка факторів, серед яких, зокрема: стрімкий технологічний прогрес; підвищення динаміки соціально-правових відносин («швидкості життя»); збільшення кількості факторів, що деструктивно впливають на стан захищеності прав і свобод людини і громадянина тощо. Саме тому, на нашу думку, надзвичайно важливим є питання пов'язане з цифровізацією правоохорони, що може позитивно вплинути на якість здійснення цієї діяльності, а також сприяти оптимізації основних управлінських процесів.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів цифровізації публічного управління, модернізації правоохоронної системи, розвитку інформаційної взаємодії, а також визначення змісту правоохоронної діяльності зробили Н. Атаманова, О. Валушко, І. Вигівський, О. Дрозд, О. Дручек, О. Збанацька, О. Качний, О. Карпенко, О. Кобзар, Л. Коваленко, В. Кононець, А. Кубасенко, А. Лиховид, І. Лопушинський, І. Луняченко, І. Малій, А. Меденцев, М. Міхровська, Г. Муравицька, І. Пастух, О. Роговенко, В. Саприкін, Р. Сербин, А. Семенченко, В. Сокурєнко, В. Сперанський, О. Татаров, Д. Тихонова, О. Храпенко, М. Цедік, М. Цуцкірідзе, А. Шевчишен та інші науковці. Їхні праці становлять теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження цифровізації як чинника оптимізації правоохоронної діяльності, визначення її змісту та сутності, а також виокремлення основних викликів цифрової трансформації правоохоронної системи України.

Водночас, стрімкі процеси у сфері цифровізації, складність цифровізації сфери правоохорони, широкомасштабна збройна агресія російської федерації, а також активна європейська інтеграція України зумовлюють потребу в глибокому та комплексному опрацюванні проблемних питань пов'язаних із взаємозалежністю

правоохорони та цифровізації в умовах сучасних глобалізаційних викликів, що і є метою цього дослідження. Водночас, така мета, крізь призму тенденцій науки, потребує деталізації в завданнях, до кола яких відносяться: дослідження цифровізації, як передумови оптимізації правоохоронної діяльності; аналіз змісту та сутності цифровізації, як інструменту удосконалення соціально-правових відносин; виокремлення основних викликів цифровізації правоохоронної діяльності та окреслення основних шляхів їх подолання.

1. Цифровізація як передумова оптимізації правоохоронної діяльності

Очевидним є зазначення про те, що питання цифровізації будь-якої ланки та сфери державницької діяльності, виникло не раптово. Основним рушієм і бустером цих процесів виступає, перш за все стрімкий технологічний процес людства. Водночас, порівнюючи цифровізацію в державному та приватному секторі, слід констатувати, що приватна сфера, як правило в рази швидше забезпечує втілення відповідних практик у свою діяльність, тоді як цифровізація діяльності органів державної влади потребує більш кропіткого та глобального підходу, що значно сповільнює ці процеси та потребує значних зусиль та застосування методів/способів, сформованих на підставі вже усталених практик.

Створення хмарних сервісів, запуск онлайн послуг, а також уведення електронного документообігу є тими, найбільш ефективними і дієвими інструментами, що можуть суттєво прискорити процеси, пов'язані з правоохороною, а тому, ця тема набуває все більшої актуальності. При цьому важливим є зазначити, що правоохоронна система має низку успіхів у сфері цифровізації (до їх кола, наприклад, слід віднести запуск Єдиного реєстру досудових розслідувань, що відбувся ще 2012 року), а подальші стратегічні плани у цій сфері регулюються як законами України так і підзаконними нормативно-правовими актами й організаційно-розпорядчими документами.

Так, наприклад, у рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України», що відбулися у Верховній Раді України ще у 2016 році, зазначалось, що на сучасному етапі переходу світового співтовариства до інформаційного суспільства сутінь розвитку інформаційного простору та інформаційних технологій стає безпосереднім чинником становлення активного та свідомого громадянина, національної конкурентоспроможності. Інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих чинників стимулювання економічного зростання та розвитку громадянського суспільства, зайнятості населення, розширення конкуренції і, як наслідок, сприяння подоланню «цифрового розриву» [11]. Ці ключові напрямки розвитку в указаній сфері, були актуальними ще у 2016 році, а станом на сьогоднішній день, деякою мірою виявились не лише обов'язковими умовами прогресу та ефективізації діяльності органів правопорядку, а й життєво необхідними, щоб забезпечити охорону прав і свобод людини і громадянина в умовах широкомасштабного російського вторгнення в Україну. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, перш за все дозволяє фрагментувати управлінські процеси та значно їх прискорити, що неминує призводить до підвищення рівня продуктивності.

Дослідження еволюції інформаційного суспільства та сучасного його етапу у формі цифрової трансформації передбачає також використання принципу єдності

історичного та логічного з урахуванням визначеного нами критерію розгляду взаємодії нових явищ та процесів як окремих частин, розвиток яких визначає й динаміку цілого. Прогрес суспільства залежить від змін всіх його форм прояву, а саме технології, економіки, соціальної, політичної та гуманітарної сфер, екології та багатьох інших. Становлення інформаційного суспільства є частиною динаміки суспільства, а сам процес його функціонування обов'язково передбачає відповідне управління. Такою формою на сьогодні наукою визнано публічне управління суспільством, еволюція якого також пройшла довгий історичний шлях своїх перетворень в різних історичних умовах трансформації національних моделей державного управління [19]. Відповідно, суттєві еволюційні процеси, збільшення обсягу та якості соціально-правових відносин, а також сучасні безпекові загрози, неминуче зумовили потребу адаптації всієї сфери державної влади загалом і правоохорони зокрема до інноваційних тенденцій сьогодення. Чільним буде зазначити, що лише динаміка розвитку суспільства та його технологій виступають закономірним і релевантним індикатором потреби цифровізації сфери діяльності державної влади. Так, чим більш прогресивними є технології, тим більшою є потреба адаптації державно-управлінських процесів і надаваних нею сервісних послуг до вимог цифрового суспільства.

Цифровізація відіграє ключову роль у трансформації правоохоронної діяльності, сприяючи підвищенню ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. Цей процес передбачає перехід від традиційних методів роботи до використання інноваційних технологій, що дозволяють оперативніше реагувати на виклики сучасного кіберпростору. Цифровізація правоохоронної діяльності виступає визначальним фактором забезпечення безпеки в динамічному глобальному середовищі. Для її успішної реалізації потрібно комплексно враховувати технологічні можливості, правові, етичні та соціальні контексти з метою гарантування справедливості, рівності та захисту прав людини [17]. Цифровізація правоохорони (або ж правоохоронної діяльності), перш за все тісно перетинається з необхідністю дотримання засад і стандартів інформаційної безпеки та визначених інформаційно-правових режимів, а саме тому, питання пов'язані з цифровізацією механізмів охорони прав і свобод людини і громадянина, мають бути реалізовані виключно перевіреними, надійно протестованими та сертифікованими цифровими інструментами й відповідними, спрямованими на це способами.

Слід визнати активну державну політику цифровізації, що проводиться останні роки. Наприклад, сформовано правове поле такої діяльності, створено Міністерство цифрової трансформації, призначено по інших міністерствам та відомствам координаторів, які відповідають за впровадження нових цифрових технологій тощо. На означене міністерство покладено відповідальність щодо цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян. Уряд України проводить активну політику щодо розвитку цифрової інфраструктури, до кола якої на сьогодні віднесено портал і мобільний додаток «Дія». Ця платформа містить такі проекти як «Цифрова освіта», «Бізнес»; «Безпека дітей в інтернеті», «eРезиденство», «City», «Євроінтеграція» та інші. Платформа «Дія» надає змогу керувати своїми документами, котрі посвідчують особу онлайн, користуватись публічними послугами, відвідувати онлайн-курси для підвищення цифрових навичок [2]. Тому, питання безпосередньо пов'язані з цифровізацією правоохорони є не лише

актуальними та своєчасними, а й вже мають практичне закріплення й апробовані аналоги, що відповідають державним стандартам у сфері захисту інформації з обмеженим доступом і персональних даних. Крім цього, оскільки більшість державних сервісів і реєстрів (банків (баз) даних) вже тривалий час наповнюються лише електронними версіями (або ж сканованими копіями) документів, передумов для цифровізації сфери правоохорони, на нашу думку, достало.

На нинішньому етапі розвитку суспільства ми вже маємо можливість оцінити переваги й можливості, що подарували людству інноваційні технології, та констатувати, що й надалі без активного застосування новітніх досягнень інформатики, радіоелектроніки, зв'язку, обчислювальної й телекомунікаційної техніки ефективно керувати державою, її економікою буде неможливо. Тому розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, є одним з пріоритетних напрямів державної політики [5]. Слід підкреслити, що за таких умов, лише комплексний цифровізаційний підхід до всіх сфер державної влади, може реально вплинути на ситуацію із ефективністю та швидкістю забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, оскільки всі державницькі інституції тісно переплітаються за змістом своєї діяльності й у всіх них є єдина мета – забезпечення якомога більш комфортного державного сервісу у всіх соціальних сферах. При цьому, цифровізація у сфері правоохорони потребує більш змістовного та обережного підходу, оскільки предметом такої діяльності є гарантовані Конституцією України та охоронювані законодавством права і свободи людини і громадянина.

В умовах постіндустріальної трансформації посилюється єдність технологічних, економічних і соціальних функцій держави. Сучасна цифрова трансформація призводить до виникнення якісно нової форми інституційної взаємодії держави, бізнесу та громадян, в якій і реалізуються інформаційно-комунікативні технології. Взаємозв'язок і взаємодія між об'єктами та суб'єктами публічного управління опосередковується цифровізацією, які продукують нові інституційні вимоги в частині опанування всіма учасниками управлінського процесу новими інформаційними технологіями та адаптації до нових форм комунікації. Такий підхід дозволяє говорити про якісну трансформацію інституційних функцій держави. Сьогодні активна та продуктивна політика українського уряду по впровадженню цифрових технологій натикається на низку протидіючих чинників інституційного середовища, фінансових обмежень та зовнішньополітичних загроз існування державності України [9]. Із контексту зазначеного важливим є підкреслити те, що цифровізація, як загальнодержавний процес не може розглядатися уособлено, лише в сегменті правоохоронної діяльності. З урахуванням взаємопов'язаності функціонування всіх без виключення органів державної влади, а також суспільства та, до прикладу, бізнесу, як його стійкого самостійного об'єднання, питання цифровізації діяльності органів правопорядку загалом та органів досудового розслідування зокрема, має враховувати потреби всіх означених акторів. Важливо також звернути увагу на потребу настільки якісно взаємопов'язати ці процеси, щоб загальна цифрова інфраструктура виглядала, як цілісний неподільний та взаємо злагоджений механізм.

Очевидно, що в умовах активізації процесу інформатизації суспільних відносин правоохоронні органи повинні спільно з Міністерством цифрової трансформації

України розробити Концепцію цифрового розвитку всієї системи правоохоронних органів, згідно з якою у правоохоронних органах мають бути забезпеченими сприятливий режим реалізації «цифрової трансформації», сформовано інформаційне середовище з урахуванням потреб населення та суб'єктів економічної діяльності, запроваджено систему захисту інформації, документообігу, узгоджену взаємодію правоохоронних органів з громадянами, органами влади та громадськими об'єднаннями [7]. Очевидно, що в умовах активізації процесів цифрової трансформації суспільних відносин одним із пріоритетних напрямів розвитку правоохоронної системи має залишатися комплексна цифровізація діяльності органів правопорядку. Такий підхід відповідає положенням Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, яким серед ключових напрямів реформування визначено цифрову трансформацію правоохоронної системи, розвиток інформаційних систем, міжвідомчу взаємодію та впровадження сучасних цифрових технологій.

Крім того, цифровізація діяльності органів державної влади здійснюється відповідно до Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 01 грудня 2022 року № 2807-IX, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV, Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 1 грудня 2022 року № 2801-IX, а також Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР.

Водночас, незважаючи на реалізацію зазначених стратегічних документів і нормативно-правових актів, подальшого розвитку потребує формування єдиної міжвідомчої цифрової екосистеми правоохоронних органів, яка забезпечуватиме інтеграцію інформаційних ресурсів, безпечний електронний документообіг, належний захист інформації, уніфіковані механізми електронної взаємодії та обміну даними між правоохоронними органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадянами та суб'єктами господарювання.

О. Храпенко, А. Меденцев та В.Сперанський також зауважують, що крім того, важливим аспектом є формування цифрової грамотності, яка включає навички роботи з великими масивами інформації, розуміння принципів кібергігієни та дотримання етичних стандартів під час використання технологій. Також потребується постійне навчання та підвищення кваліфікації, оскільки технологічний прогрес обумовлює швидке «старіння» знань і підходів [17]. Саме тому, розглядаючи питання цифровізації, як інструменту оптимізації діяльності правоохоронних органів необхідно враховувати потребу проведення комплексних та якісних навчань для відповідної категорії працівників, перш ніж запускати в широке використання відповідні цифрові інструменти.

2. Зміст і сутність цифровізації як інструменту удосконалення соціально-правових відносин

Враховуючи важливість процесів цифровізації, як інструменту вдосконалення соціально-правових відносин загалом, а також правоохоронної діяльності зокрема, чи не найгострішим питанням в дослідженнях учених постає її зміст і сутність. Правозастосовна практика апелює чіткими категоріями, щодо визначення змісту і

сутності цифровізації, водночас наукові кола наразі не мають єдиної чітко аргументованої та структурованої позиції, щодо визначення відповідних теоретико-правових явищ, у зв'язку із чим, на нашу думку, це питання потребує додаткового аналізу.

На думку науковців, для впровадження ініціатив щодо трансформації державних організацій через «цифровізацію» в сучасних умовах розвитку нашої країни слід застосувати десять головних стратегічних технологій державного управління та діяльності. Тут не йдеться про те, що керівники державних установ України повинні негайно витратити на них ресурси, це радше перелік стратегічних технологій, багато з яких вже відповідають українським реаліям та можуть використовуватися на шляху трансформації та реформування [18; 8]. Саме тому, враховуючи комплексність цифровізації, як загальнодержавного процесу, ми вважаємо критично необхідним визначення її змісту і сутності, що в подальшому дозволить належним чином обґрунтувати шляхи найбільш ефективного цифровізаційного алгоритму правоохоронної діяльності загалом та сфери досудового розслідування зокрема. При цьому, з указаного вченими вбачається, що цифровізація має розглядатись не лише, як комплекс заходів з оцифрування тих чи інших сфер державного управління, а перш за все, як напрацьований, логічно побудований і своєчасно реалізований алгоритм (тобто певна, єдино правильна послідовність) дій.

При цьому, повертаючись до етимологічних витоків аналізованих понять слід зауважити, що слово «діджиталізація» є похідним від англійського слова «digit», що перекладається як «цифра». Окрім цього, вживаються кілька виразів з прикметником «digital» – «цифровий». Ці поняття у сфері електроніки використовуються вже досить давно, однак варто звернути увагу, що терміни, які походять від «digit», а також «діджит» і «дигіт» (українська транскрипція і транслітерація), майже не зустрічаються в українському законодавстві, що свідчить про перевагу українських аналогів. Тому і в «діджиталізації» та «дигіталізації» також є відповідник в українській мові – термін «цифровізація» [4]. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки закріплено поняття цифровізації як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір». Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації наявних та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності в нові, більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку [12].

Наведене визначення відображає її не лише як процес упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а як комплексну модель якісної трансформації суспільних відносин. У цьому контексті цифровізація набуває ознак системного явища, що охоплює модернізацію механізмів управління, виробничих процесів, надання послуг та інформаційної взаємодії між державою, бізнесом і громадянами. Водночас, практична реалізація концепції цифровізації неможлива лише шляхом запровадження окремих інформаційних рішень або електронних сервісів бо ж її ефективність залежить від комплексності державної політики, узгодженості

нормативно-правового регулювання, розвитку цифрової інфраструктури, належного рівня інформаційної безпеки, а також готовності інституцій до організаційних змін.

Тому, цифровізація правоохоронної діяльності – це системний і безперервний процес модернізації функціонування правоохоронних органів шляхом комплексного впровадження цифрових технологій, електронних сервісів, інтегрованих інформаційних систем, засобів автоматизованої обробки даних та цифрової взаємодії, який забезпечує трансформацію організаційних, управлінських і процесуальних механізмів реалізації правоохоронної функції держави, підвищення оперативності, ефективності, прозорості та обґрунтованості прийняття рішень, зміцнення інформаційної безпеки, а також створення належних гарантій дотримання прав, свобод і законних інтересів людини в умовах цифрового розвитку суспільства.

Цифрові процеси загалом (і публічного управління зокрема) мають свій специфічний понятійно-категоріальний апарат. Це обумовлено поєднанням технічних аспектів цифрових технологій зі специфікою управлінських процесів та потребами громадян. Цифрова термінологія має іншомовне походження, оскільки більшість технічних та інноваційних концепцій спочатку було розроблено та впроваджено в іноземних країнах. Однозначне розуміння та належне використання термінів має велике значення, особливо в контексті міжнародного спілкування, наукових досліджень та розвитку нових технологій [14]. При цьому, ми вважаємо критично важливим, під час аналізу відповідних теоретико-правових явищ звертати увагу на те, що деякі з них можуть штучно диференціюватись на різні за назвою, проте однакові за змістом процеси, що переважною більшістю зумовлюється неточністю перекладу або власним, не достатньо обґрунтованим науковим трактуванням окремих вчених і дослідників.

Якщо зазначати питання цифровізації саме правоохорони, то важливим аспектами впровадження ключових технологічних інструментів є алгоритми машинного навчання для розпізнавання шаблонів злочинної поведінки, засоби виявлення аномалій у кіберпросторі, системи моніторингу соціальних мереж і «темного вебу», а також платформи прогнозування аналітики. Ці алгоритми дозволяють виявляти повторювані дії, типові для злочинців, і прогнозувати їхню можливу подальшу активність [17]. На нашу думку, належить цілком погодитися із зазначеним твердженням, а також належним чином відобразити відповідну змістовну специфіку під час трактування тих чи інших процесів цифровізації правоохоронної діяльності в загальному розумінні як її складового елементу.

Так, на території України діють різні програми, які направлені на поширення та покращення рівня цифровізації в різних українських регіонах. Одним із прикладів є Програма EGAP, одним із напрямків якої є цифровізація регіонів. Вона сприяє розвитку та підвищенню інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, їх компетенцій серед сучасних запитів громадян, активізації та підвищенню комунікації між владою та громадянами для прийняття рішень, покращенню роботи ЦНАПів, підвищенню цифрової грамотності та забезпечення цифрової безпеки на рівні громад [20]. Саме вказані загальнодержавні ініціативи дозволяють в подальшому, за рахунок їх поглиблення та специфікації, ефективізувати процеси цифровізації правоохоронної діяльності, належним чином пояснивши та навчивши, як цивільне населення (у тому числі бізнес) так і правоохоронний блок основним особливостям взаємодії в уже цифровізованих правоохоронних процесах.

Звертаючи увагу на важливість та зміст процесу цифровізації в правоохороні, слід зауважити, що автоматизація призводить до скорочення часу на виконання тих чи інших дій на різних рівнях. Цифрові робочі процеси дозволяють державним службовцям відстежувати прогрес проєкту, помічати проблемні питання, сповіщати потрібних людей про перебіг виконання задачі і створювати нагадування, щоб завдання не зупинилися через непорозуміння між відділами. Цифрові форми, заповнені громадськістю та працівниками, автоматично заповнюють бази даних інформацією, зменшуючи потребу в ручному введенні даних [22]. Таким чином, зменшення значних трудових витрат, що безкінечно інвестуються в роботу правоохоронних органів та відповідних механізмів, уможливить вивільнення додаткового інтелектуального потенціалу для реалізації тих чи інших правоохоронних функцій. Буквально, працівники пов'язані з оперативною роботою чи досудовим розслідуванням матимуть можливість менше часу витрачати на складання тих чи інших документів вручну й більше часу приділити своїм безпосереднім функціям, пов'язаним із пошуком джерел доказів у кримінальному провадженні або виявленням та фіксацією інформації в межах проведення оперативно-розшукових заходів. Важливим аспектом, при цьому, є дотримання таємниці досудового розслідування, а також вимог до здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Цифрова трансформація є невід'ємною частиною сучасного світу. Суди, правоохоронні органи та адвокатура в Україні, опираючись на технологічні інновації, мають можливість стати більш ефективними, доступними та справедливими. Однак важливо уникати етичних порушень та забезпечити надійний захист інформації для забезпечення довіри до системи. Цифрова трансформація у сфері юридичних послуг може сприяти підвищенню продуктивності, зручності для клієнтів та загальної ефективності роботи адвокатів. Важливо враховувати етичні та правові аспекти при впровадженні цифрових інновацій у юридичну практику [16]. Наведені положення повною мірою можуть бути екстрапольовані й на сферу правоохоронної діяльності, однак із урахуванням її функціональної специфіки. На відміну від інших сфер публічного управління, цифрова трансформація органів досудового розслідування спрямована не лише на підвищення ефективності організаційної діяльності, а й на вдосконалення процесуальних механізмів виявлення, фіксації, дослідження та використання доказової інформації, забезпечення оперативного інформаційного обміну між суб'єктами кримінального провадження, автоматизацію окремих процесуальних процедур та інтеграцію державних інформаційних ресурсів.

Підвищення ефективності співпраці між різними інстанціями. За рахунок цифровізації даних, будь-який орган має більш швидкий доступ до необхідної інформації, що автоматично збільшує час на її вивчення. У свою чергу, різні інстанції зможуть формувати запити один до одного тільки по важливим та проблемним питанням, відповіді на які потребують більш ретельного дослідження. Це сприятиме скороченню монотонної відповіді на схожі між собою запити або надання тієї ж інформації для різних представників [21].

На останньому етапі цифрових змін в державі можна виділити чотири основних функціональні види діяльності електронного уряду: G2G («уряд–уряд») – це сектор електронної взаємодії між різними органами влади. Цей компонент сприяє спрощенню комунікації та обміну інформацією між урядовими установами. G2B («уряд – бізнес») – включає в себе електронну взаємодію між органами публічної влади та

підприємствами. Цей сектор сприяє покращенню бізнес-клімату та спрощенню відносин між урядом і підприємствами. G2C («уряд – громадяни») – включає в себе електронну взаємодію між органами публічної влади та громадянами. Цей сектор спрямований на полегшення доступу громадян до громадських послуг та інформації. G2E («уряд – службовці») – це сектор, який автоматизує процеси співпраці урядової системи зі службовцями, чиновниками та консультантами на місцях. Це допомагає зробити внутрішню роботу державних органів більш ефективною та продуктивною [3, с. 9]. Модель G2C проявляється у розвитку цифрових механізмів взаємодії правоохоронних органів із громадянами, зокрема шляхом подання електронних звернень і повідомлень про кримінальні правопорушення, отримання інформації щодо перебігу розгляду звернень, використання електронних сервісів та інших засобів цифрової комунікації. Водночас модель G2B забезпечує електронну взаємодію правоохоронних органів із суб'єктами господарювання під час виконання вимог кримінального процесуального законодавства, отримання інформації, необхідної для здійснення досудового розслідування, а також використання електронних сервісів у сфері дозвільної та контрольної діяльності. Не менш важливого значення набуває модель G2E, яка охоплює цифровізацію внутрішніх управлінських процесів, кадрового забезпечення, службового документообігу, автоматизацію розподілу завдань, аналітичну обробку інформації та використання спеціалізованих інформаційних систем у повсякденній діяльності працівників правоохоронних органів.

3. Правоохоронна діяльність як об'єкт цифровізації: основні виклики та шляхи їх подолання

Очевидним є те, що цифровізація правоохоронної діяльності не є простим завданням, оскільки її сутність та зміст полягають в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина до кола яких відноситься, як право на конфіденційність, на захист особистої інформації, так й інші індивідуалізовані права, цифровізація механізму захисту яких може створити додаткові ризики. Таким чином, окреслення основних викликів, щодо цифровізації правоохоронної діяльності, перш за все, дозволить визначити найбільш гострі та ризиковані її аспекти та створить належний фундамент для подальшого розроблення шляхів їх подолання, ще на стадії проєктування цифровізаційних процесів.

При цьому, розглядаючи питання основних викликів цифровізації правоохоронної діяльності та шляхів їх подолання логічним постає питання, щодо наповнення змісту та сутності поняття такої діяльності, що дозволить окреслити межі відповідного наукового дослідження та в подальшому уможливить якомога більш точну концентрацію на виокремленні викликів її цифровізації.

У вузькому значенні правоохоронна діяльність – це діяльність спеціально уповноважених органів (державних та недержавних) з метою охорони прав і свобод громадян, правопорядку та забезпечення законності, що реалізується в установленій законом формі та в межах повноважень, наданих цим органам [15]. Також в інших англomовних державах вживаються терміни «Law Enforcement Activity» та «Law Enforcement Agencies», які в Україні офіційно перекладаються як «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи», однак буквально можуть бути перекладені як «діяльність із застосуванням законного примусу» та «державні органи, уповноважені

на застосування законного примусу», на яких покладається безпосереднє забезпечення національної безпеки у сферах правопорядку, громадської та державної безпеки [6]. Наведені підходи свідчать про те, що правоохоронна діяльність є комплексною державно-владною діяльністю, основним змістом якої виступає реалізація правоохоронної функції держави шляхом застосування передбачених законом правових, організаційних та процесуальних механізмів для забезпечення законності, правопорядку, захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. Саме тому її цифровізація не може зводитися виключно до автоматизації окремих управлінських чи адміністративних процедур. Вона охоплює трансформацію механізмів реалізації владних повноважень, процесів прийняття рішень, інформаційної взаємодії, документування, збору, обробки та використання інформації, що безпосередньо впливають на законність правоохоронної діяльності, ефективність виконання її завдань та забезпечення процесуальних гарантій прав учасників відповідних правовідносин. Саме зазначена специфіка відрізняє цифровізацію правоохоронної діяльності від цифрової трансформації інших сфер публічного управління та обумовлює необхідність її комплексного наукового дослідження.

Правоохоронна діяльність характеризується низкою специфічних ознак: може здійснюватися тільки із застосуванням юридичних заходів впливу, до яких належать заходи державного примусу і державного стягнення. Так, до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може бути застосоване кримінальне покарання, встановлене кримінальним кодексом, або інший передбачений законодавством захід впливу; юридичні заходи впливу, які застосовуються при здійсненні такої діяльності, повинні суворо відповідати вимогам законів, що регламентують їх застосування; реалізується у встановленому законом порядку з дотриманням певної процедури. Рішення про застосування чи незастосування юридичних заходів впливу приймаються за встановленими законом правилами, дотримання яких обов'язкове. Наслідком порушення цих правил може бути визнання прийнятого рішення незаконним і недійсним; здійснення цього виду діяльності покладено на органи, які, як правило, спеціально створюються державою з цією метою [10]. Наведені ознаки дають підстави стверджувати, що правоохоронна діяльність належить до тих сфер державного управління, у яких цифровізація повинна здійснюватися з урахуванням значно жорсткіших правових вимог, ніж у більшості інших публічних секторів. За таких умов цифрові інструменти не можуть підміняти процесуальні гарантії чи дискреційні повноваження уповноважених посадових осіб, а повинні функціонувати виключно як засоби підвищення ефективності, об'єктивності та прозорості правоохоронної діяльності.

Роговенко О. та Лиховид А. звертають увагу, що неготовність місцевих службовців швидко опановувати та використовувати цифрові технології в своїй роботі. Через те, що в більшості громад подібні посади поки займають люди старшого віку, таке питання є актуальним, але воно зможе вирішитися з плином часу. Воно охоплює питання цифрової грамотності та гнучкості державного службовця, які дозволять йому швидко та ефективно залучати цифрові технології. Але доволі часто від цього відмовляються на місцях та продовжують працювати у звичному режимі з мінімальним застосування технологій. Це призводить до того, що в різних установах збільшується розрив між більш обізнаними працівниками, які використовуються нові технології, та тими, хто відмовляється їх приймати [13].

Згідно з прийнятою на законодавчому рівні безпековою концепцією України правоохоронна діяльність та правоохоронні органи є складовими елементами національної безпеки, становлять сектор сил безпеки та оборони. Ключовою ознакою понять правоохоронного органу та правоохоронної діяльності, які найповнішим чином розкривають їхнє соціальне призначення та місце у системі національної безпеки, є їхнє функціональне призначення – визначений напрям діяльності, завдання, компетенції та володіння спеціальними повноваженнями з метою охорони права [1]. Захист необхідних даних, внутрішніх систем. Сьогодні цифровий простір не є однозначно безпечним місцем для багатьох громадян, у тому числі, і органів державної влади та місцевого самоврядування. Це стосується частих кібер-атак, які можуть здійснюватися з метою виведення системи з ладу, видалення інформації тощо. Сьогодні, коли Україна стикнулася з повномасштабним вторгненням з боку російської федерації, цифровий фронт також може зазнавати нападів з метою блокування роботи всіх можливих органів як на місцях, так і на всеукраїнському рівні [13]. Зазначені положення свідчать про те, що в умовах цифрової трансформації правоохоронної діяльності питання кібербезпеки набувають не лише технічного, а й стратегічного значення. Оскільки правоохоронні органи є складовою сектору безпеки і оборони України, стійкість їхніх інформаційно-комунікаційних систем, державних реєстрів, відомчих баз даних та цифрових каналів взаємодії безпосередньо впливає на здатність держави забезпечувати правопорядок, безперервність виконання правоохоронних функцій та належне реагування на сучасні загрози.

Особливої актуальності зазначена проблема набуває в умовах збройної агресії проти України, коли кіберпростір став окремою сферою протистояння, а кібератаки на інформаційні ресурси правоохоронних органів можуть бути спрямовані не лише на порушення їх функціонування, а й на компрометацію службової інформації, втрату цифрових доказів, дезорганізацію процесів досудового розслідування та підірив довіри до державних інституцій. За таких умов одним із пріоритетних напрямів цифровізації правоохоронної діяльності має бути впровадження комплексної системи кіберзахисту, що поєднуватиме сучасні технічні засоби, організаційні механізми управління ризиками та належне нормативно-правове забезпечення захисту інформаційних ресурсів.

Розвиток взаємодії, як між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнесом, так і кожним окремим громадянином неможливий без першого етапу – оцифровування, і тому завжди буде спиратись на доступ до цифрових даних. Оцифровування створює цифровий фундамент, а цифровізація використовує цей фундамент для подальшого перетворення процесів та інших аспектів діяльності, утворюючи перехід до глобального процесу цифрової трансформації. Однак через бюрократію, фінансові та законодавчі обмеження, недостатню компетентність персоналу, потребу в забезпеченні безпеки даних – цифрові перетворення у публічному управлінні відбуваються достатньо повільно, незважаючи на реальні і потенційні переваги. Важливою видається також політична воля на докорінні трансформаційні цифрові зміни в більшості аспектів публічного управління. Зокрема, необхідно розробляти і втілювати в життя стратегії, які будуть сприяти успішному впровадженню оцифровування, цифровізації та цифрової трансформації в публічному управлінні [14]. Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що цифровізацію правоохоронної діяльності доцільно розглядати не як окремий напрям

реформування чи сукупність технологічних нововведень, а як системну властивість сучасної правоохоронної системи, яка визначає характер її подальшого розвитку. На відміну від інших сфер публічного управління, цифрові перетворення у правоохоронній діяльності повинні забезпечувати одночасне досягнення двох взаємопов'язаних цілей: підвищення ефективності реалізації правоохоронної функції держави та збереження належного рівня процесуальних гарантій, законності й захисту прав людини. Саме необхідність досягнення такого балансу визначає специфіку цифровізації правоохоронної діяльності, її основні виклики та напрями подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило встановити, що цифровізація правоохоронної діяльності є закономірним етапом розвитку інформаційного суспільства та одним із ключових напрямів модернізації державного управління. Її об'єктивними передумовами виступають технологічний прогрес, ускладнення соціально-правових відносин, розвиток електронних комунікацій, зростання обсягів інформації, необхідність оперативного реагування на сучасні безпекові виклики, а також потреба забезпечення належного рівня реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Водночас доведено, що цифровізація правоохоронної діяльності не може розглядатися ізольовано від загальнодержавних процесів цифрової трансформації. Її ефективність безпосередньо залежить від комплексного розвитку цифрової інфраструктури держави, інтеграції інформаційних ресурсів, розвитку міжвідомчої взаємодії, належного нормативно-правового забезпечення, інформаційної безпеки та цифрової компетентності персоналу. Саме сукупність зазначених чинників формує необхідні передумови для подальшого розвитку сучасної сервісоорієнтованої правоохоронної системи.

За результатами аналізу змісту та сутності цифровізації встановлено, що поняття «оцифровування», «цифровізація» та «цифрова трансформація» характеризують взаємопов'язані, але різні за змістом стадії цифрового розвитку. Обґрунтовано, що цифровізація не обмежується автоматизацією окремих процесів, а являє собою системний і безперервний процес модернізації організаційних, управлінських та процесуальних механізмів функціонування правоохоронних органів, спрямований на підвищення ефективності реалізації правоохоронної функції держави, зміцнення інформаційної безпеки та забезпечення належного рівня гарантій прав і свобод людини.

Доведено, що цифровізація правоохоронної діяльності повинна здійснюватися на засадах системності, інтегрованості та технологічної сумісності. У цьому контексті особливого значення набуває формування єдиної цифрової екосистеми правоохоронних органів із використанням моделей G2G, G2C, G2B та G2E, які забезпечують комплексну інформаційну взаємодію між державою, громадянами, суб'єктами господарювання та самими правоохоронними органами, створюючи організаційне підґрунтя для якісної цифрової трансформації всієї правоохоронної системи.

Установлено, що специфіка цифровізації правоохоронної діяльності обумовлена особливим характером правоохоронної функції держави, реалізація якої пов'язана із

застосуванням заходів державного примусу, здійсненням процесуальної діяльності, використанням інформації з обмеженим доступом та необхідністю безумовного забезпечення прав і свобод людини. Саме тому цифрові технології повинні використовуватися не як альтернатива процесуальним гарантіям чи дискреційним повноваженням уповноважених осіб, а як інструмент підвищення ефективності, об'єктивності, прозорості та оперативності правоохоронної діяльності.

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що основними викликами цифровізації правоохоронної діяльності залишаються фрагментарність цифрових рішень, недостатня інтегрованість інформаційних систем, нерівномірний рівень цифрової компетентності персоналу, кіберзагрози та потреба у вдосконаленні нормативно-правового регулювання використання цифрових технологій. Це дає підстави розглядати цифровізацію правоохоронної діяльності, як комплексний багатокомпонентний процес, ефективність якого визначається збалансованим розвитком нормативно-правової, організаційної, технологічної, кадрової та інформаційно-безпекової складових.

Отже перспективними напрямками подальшого розвитку цифровізації правоохоронної діяльності є розроблення єдиної Концепції цифрового розвитку правоохоронної системи України, формування міжвідомчої цифрової екосистеми органів правопорядку, удосконалення нормативно-правового регулювання електронної інформаційної взаємодії та використання цифрової інформації у правоохоронній діяльності, нормативне врегулювання застосування інформаційно-аналітичних і автоматизованих систем, посилення кіберзахисту інформаційних ресурсів, а також створення безперервної системи розвитку цифрових компетентностей працівників правоохоронних органів. Реалізація зазначених заходів сприятиме формуванню цілісної, безпечної та технологічно інтегрованої моделі функціонування правоохоронної системи, здатної ефективно забезпечувати реалізацію правоохоронної функції держави в умовах цифрової трансформації суспільства.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено теоретико-правові та практичні засади цифровізації правоохоронної діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства, збройної агресії проти України та активізації євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що цифровізація є закономірною передумовою модернізації правоохоронної системи, підвищення оперативності, ефективності та прозорості її функціонування. Розмежовано зміст понять «оцифровування», «цифровізація» та «цифрова трансформація» як послідовних, взаємопов'язаних, але відмінних за характером етапів цифрового розвитку.

Запропоновано авторське визначення цифровізації правоохоронної діяльності як системного і безперервного процесу модернізації організаційних, управлінських та процесуальних механізмів реалізації правоохоронної функції держави шляхом комплексного впровадження цифрових технологій, електронних сервісів, інтегрованих інформаційних систем та засобів автоматизованої обробки даних.

Проаналізовано можливості застосування моделей G2G, G2C, G2B і G2E у правоохоронній сфері. Визначено основні виклики цифровізації, серед яких фрагментарність цифрових рішень, недостатня сумісність інформаційних систем,

недосконалість нормативно-правового регулювання, кіберзагрози та недостатній рівень цифрової компетентності персоналу.

Запропоновано розроблення єдиної Концепції цифрового розвитку правоохоронної системи України, формування міжвідомчої цифрової екосистеми, удосконалення регулювання роботи з цифровою інформацією, посилення кіберзахисту та запровадження безперервної системи професійної підготовки працівників.

Ключові слова: цифровізація, правоохоронна діяльність, цифрова трансформація, інформаційні системи, цифрова екосистема, кібербезпека, цифрові компетентності.

Література

1. Валушко О., Дручек О. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі концепції національної безпеки України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/17.pdf>
2. Діджиталізація – перспективи і користь для українців: «5 питань» з Олександром Федієнком. URL: <https://kanaldom.tv/uk/didzhitalizacziya-perspektivy-i-polza-dlya-ukrainczev-5-voprosov-s-aleksandromfedienko/>
3. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. : у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017. Ч. 2. 72 с. URL: https://old.suitt.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Part_002_Feb_2018.pdf
4. Збанацька О. Термінологія законодавства в контексті цифровізації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1. С. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205441>
5. Качний О. Законодавчі аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – стратегічного напрямку оптимізації державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=853>
6. Коваленко Л. П. Адміністративно-правові проблеми визначення понять «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи». Правові засади діяльності правоохоронних органів : зб. наук. доп. та повідомл. учасників Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 груд. 2014 р. Харків, 2014. С. 130–133.
7. Кубаєнко А. В. Сучасні підходи до модернізації правоохоронної системи в умовах цифрової трансформації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2022. № 56. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/26.pdf>
8. Лопушинський І. П. «Цифровізація» як основа державного управління на шляху трансформації та реформування українського суспільства. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2018. № 2. URL: https://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/20.pdf
9. Малий І. Й., Цедік М. Г. Інституційний вимір цифровізації державного управління в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/5.pdf
10. Поняття і ознаки правоохоронної діяльності. Мультимедійний навчальний посібник «Судові та правоохоронні органи України». URL: <https://arm.navs.edu.ua/books/SPOU/files/1-4.pdf>

11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» : Постанова Верховної Ради України від 31 берез. 2016 р. № 1073-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
13. Роговенко О. В., Лиховид А. В. Цифровізація місцевого самоврядування: основні переваги та виклики. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. URL: https://lsej.org.ua/10_2022/25.pdf?utm_source=chatgpt.com
14. Саприкін В. Оцифрування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2024. № 1 (19). DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2024/19-19/22>
15. Тихонова Д. С. Поняття «правоохоронна діяльність» і функції правоохоронної діяльності. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків, 2022. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ccfd9e5-fd88-4b43-bc02-9ea8c21a8749/content>
16. Храпенко О. О., Сперанський В. О. Цифрова трансформація системи правосуддя, правоохоронних органів та адвокатури України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 12. URL: http://lsej.org.ua/12_2023/114.pdf
17. Храпенко О. О., Меденцев А. М., Сперанський В. О. Цифровізація правоохоронної діяльності: використання штучного інтелекту для боротьби з кіберзлочинністю. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 11. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2024/119.pdf
18. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020»): концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проєкти «цифровізації» України до 2020 року : проєкт. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
19. Цифрова трансформація публічного управління : кол. монографія / О. В. Карпенко, І. Й. Малий, Г. В. Муравицька та ін. Київ : НАДУ, 2020. 256 с.
20. Цифровізація регіонів. EGAP : вебсайт. URL: <https://egap.in.ua/componenty/tsyfrovizatsiia-rehioniv/>
21. Benefits of Digital Government Services. GovOS : website. URL: <https://govos.com/blog/benefits-of-digital-government-services/>
22. Benefits of Digital Transformation for Local Government. GovPilot : website. URL: <https://www.govpilot.com/blog/benefits-of-digitaltransformation-for-local-governments>

Information about the author:

Romanov Maksym Yuriyovych,

Doctor of Philosophy in Law, Senior Researcher of the Research Laboratory of Preventive Activities and Sociological Research
Dnipro State University of Internal Affairs
26, Nauky Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine